

BAKI DÖVLƏT UNIVERSİTETİ
İLAHİYYAT FAKÜLTƏSİNİN

**ELMİ
MƏCMUƏSİ**

№ 14 SENTYABR (EYLÜL) 2010

"HƏDİQƏTÜS-SÜƏDA" ƏSƏRİNDƏ FÜZULİNİN ƏQİDƏ UĞRUNDA MÜBARİZƏYƏ BAXIŞI VƏ QİYAMIN ƏXLAQİ CƏHƏTLƏRİ

Ceyhun Şakir oğlu AĞAYEV

AMEA, M.Füzuli adına

Əyazmaları İnstitutunun dissertantı

Açar sözlər: İman, üsyan, Hüseyn, əxlaq, şəkidlik

Key words: Faith, revolt, Husayn, morality, martyrdom.

"Hədiqətüs-süəda" Məhəmməd Füzulinin həcmcə ən böyük əsəri olmaqla yanaşı, həm də Kərbəla hadisəsinə, həzrəti Hüseyn qiyamına toxunulan əvəzolunmaz sənət nümunəsidir.

İstər ölkəmizdə, istərsə də türk aləmində ədəbiyyatçıların Kərbəla hadisəsinə, həzrəti Hüseyn müsibətinə aid əsərlər yazmış olsa da amma "Hədiqətüs-süəda" kimi oxucusunu heyrətlər içində qoyan başqa bir əsər yazılmamışdır.

Şərq ədəbiyyatında məqtəl janrında Hüseyn Vaiz Kaşifinin «Rövzətüş-şühəda» əsəri ərəb və fars dilində yazılmış məqtəllər içərisində xüsusi bir yerə sahib olduğu kimi "Hədiqətüs-süəda" əsəri də islam aləmində və türk dünyasında bənzəri olmayan bir məqtəl əsəridir.

Füzuli özü əsərin janrı haqqında belə yazır: "Həzə məqtəlnameyi-imam Hüseyn-əl-müsəmma bihi Hədiqətüs-süəda rədiyallahu anhum" (Bu imam Hüseyn məqtəlnaməsidir. Allah ondan razı olsun). (1)

Füzulinin Kərbəla hadisəsinə müraciət etməsinin səbəbləri çoxdur. Belə ki, müqəddəs Kərbəla torpağında dünyaya göz açması, hər il məhərrəm ayında keçirilən təziyə məclisləri və özünün qarşılaşdığı haqsızlıqlar onu bu işə vadar etmişdir.

Əsərdə Füzuli zülmə, istibdada, şəərə, xəyanətə, rəzilliyə, satqınlığa, mənəvi və cismani əsarətə üsyan edən xalq, birinci növbədə öz qurban və şəhidlərini yetişdirir ki, bununla da öz ləyaqət və şərəfini qoruyaraq intiqamını alar deyən Füzuli zalımın zülmü qarşısında mətanətli olmağa

və bu yolda mətanətli olmağa çağırır. Belə ki, o, şerlərinin birində belə deyir:

Cahan içində müqərrərdür intiqami-zaman,
Zəmanə yaxşıya yaxşı verir, yamana yaman. (2)

Füzuli Kərbəla gerçəklərindən söhbət açıb müsəlmanları marifləndirərkən digər bir tərəfdən də, xalqı zalımlara qarşı mübarizəyə səsləyirdi.

Əsərdə həzrəti Hüseynin iman və əqidəsi uğrunda apardığı mübarizəsinə, o uğurda ölümdən belə çəkinməməsindən geniş söhbət açılmışdır.

“Hədiqətüs-süəda” hər şeydən öncə iman, inam və etiqadları yolunda müsibətlərlə rastlaşan, lakin bu yoldan dönməyən haqq aşıqlərinə qoyulmuş “şəhidlik abidəsi”dir. (2, s.26) “Hədiqətüs-süəda”əsərində şəhidlik, iman və əqidə uğrunda mübarizə o qədər gözəl təsvir olunmuşdur ki, onu oxuyanlar bu həqiqəti dərk edib, qeyd olunan insanların dahiliyini qəbul edir, onların şəxsiyyəti qarşısında heyranlığını gizləyə bilmirlər.

Füzuli Allah-Təalanın həmişə haqq və həqiqət, inam və əqidə uğrunda apardığı mübarizəsinə, bu mübarizə uğrunda yeri gələrsə şəhid olmasını ancaq sevdiyi bəndələrinə bəxş etdiyini göstərmişdir. Belə ki; “Mən əhəbb əv uhibbə səbbə əleyhi`l-bələi -(Sevən də, sevilən də bələdan qurtara bilməz)”. (2, s.26)

“Əl-bəla`u li-l vələ`i k`əlləhəbi li`-z-zəhəbi -(Qızıla atəş gərəək olduđu kimi, sevənlərə də bəla gərəkdir)”. Başqa bir ifadə ilə desək,

Möhnətəfzayi-məhəbbətdür bəla

Kim, bəla atəş, məhəbbətdür təla. (2, s.26)

Füzuli bəşəriyyət tarixində insanlar içərisində ən çox bəlaya düşər olanların başında peyğəmbərlərin olduğunu xatırlayaraq birinci babda Adəm peyğəmbərdən başlayaraq Nuh, İbrahim Xəlilullah, Yəqub, Yusif, Musa, İsa, Əyyub, Zəkəriyyə və Yəhya peyğəmbərlərin həyatına nəzər salmış, onların məruz qaldığı müsibətlərdən söhbət açaraq Kərbəla vəqiesinə işıq tutmuşdur. Xüsusi ilə əsərin ikinci babında həzrəti Rəsulullahın Qureysdən çəkdiyi bəlalərə toxunaraq Onun dözülməz işgəncələrə sinə gərdiyindən söhbət açmışdır.

Füzuli “Hədiqətüs-süəda” əsərində istər peyğəmbərlərin, istərsə də Əhli-Beytin iman və əqidə uğrunda apardıqları mübarizənin sevgiyə dayandığını bildirir və ilahi əxlaqın canlı təmsilçiləri olduğunu bildirmişdir. Şair aparılan

bu mübarizənin, çəkilən əzabların tək səbəbinin sevgi olduğunu bildirmiş və sevənin əzaba düşər olacağını aşağıdakı şerində belə təsvir etmişdir:

Əgər məlamətə səbr eyləməzsən, ey qafil,
Mələmət eyləmə eşqi, yürü səlamət ilə.
Kəməli-eşq mələmətdədür, xəyal etmə
Ki, eşq zövq verə, olmasə mələmət ilə. (2, s.35)

Əsərdə Kərbəla vaqifəsi mənfəət, vəzifə üçün yox, zülmün kökünün kəsilməsi, müsəlmanların rəfah içində yaşaması üçün olmuşdur. Füzuli İmam Hüseyn mübarizəsinin fəlsəfəsini açıqlayaraq yazırdı. Belə ki,

Zillət ilə ləzzəti olmaz həyatın, dustlar,
Nəqdi-can sərf eyləyib dünyadə, kam almaq gərək,
Əcz ilə dönmək ədudən səhldir, himmət tutub,
Ya şəhid olmaq gərək, ya intiqam almaq gərək. (3)

Yenə əsərdə həzrəti Hüseyni (r.a.) və onu sevənləri şəhid edən, Əhli-Beytə ağla gəlməyəcək işgəncələr haqqında: Füzuli belə deyir:

Tökmək övladi-Rəsulin qanını asan degil,
Ol səbəbdən kim, bu qan hər qanə bənzər qan degil. (3, s.279)

Həzrəti Hüseyn (r.a.) qiyamının əxlaqi cəhətləri üzərində dayanmağa və haqqında düşünməyə sövq edəcək, qiyam haqqında məsələləri təhlil etməyə müxtəlif səbəblər vardır. Bu səbəblərin bəzilərinə nəzər salaq:

Bu haqlı qiyamın reallaşmasında əsas funksiya Əhl-i Beytin İlahi əxlaqi dəyərlərə sahib olması idi. Əhl-i Beytin siyasi otoritəyə sahib olmaması, Əməvilərin əxlaqi dəyərləri bir tərəfə buraxaraq bütün məsələləri siyasi yolla həll etməsi bu qiyamın təməlini hazırlamışdır.

Qiyamın daşdığı əxlaqi prinsiplər bizə əsas verir ki, bu hadisənin həm siyasi, həm də əxlaqi yönlərini araşdıraraq. Çünki, bu qiyam müxalifət xarakteri daşımayıb insanlığa təmiz həyat yaşamağı İlahi, əxlaqi dəyərlərə məhəl qoymayanlara tabe olmamağa çağırır.

İmam Hüseynin (r.a.) inqilabının səbəbi, müsəlmanların rifahını pozub xalqı xaosə aparmaq deyil, onların gələcəkdə baş verə biləcək daxili çəkişmələrin qarşısını almaq və xalqın mübarizlik ruhunu itirməməsi üçün olmuşdur. Belə ki, Əhli-Beyti qiyama sövq edən səbəblərin başında zalım və əxlaqsız olan Yezidə atası Müaviyə tərəfindən biyətin istənilməsi olmuşdur. İstər həzrəti Həsən, (r.a.) istərsə də həzrəti Hüseyn (r.a.) heç bir vaxt qardaş qanının tökülməsini istəməmiş, müsəlmanların birlik bərabərliyinə

çalışmışlar. Onlar aparılan fəthlərdən belə geri qalmamışlar. Müaviyə bəni Əbi Süfyanın, hicri əlli birinci ildə İstanbulu fəth üçün göndərdiyi orduya, oğlu Yezid ilə birlikdə həzrəti Hüseyn də qatılmışdı. (4)

Həzrəti Hüseyn (r.a.) bu qiyamı ilə gələcək nəsillərin şad-xürrəm yaşaması və müsəlmanların Allahın əmrlərindən kənara çıxmaması və məsuliyyətli olmalarını istəmişdir. Başqa bir təbirlə bu qiyamın gələcək nəsillərə xüsusilə də müsəlmanlara verdiyi mesaj İlahi əxlaqa sahib çıxmaqdır.

Həzrəti Hüseyn (r.a) insanlığa rəhbər olmanın nə demək olduğunu, onun əxlaqının necə olmasını bir başa yaşayaraq öyrətmişdir.

Dünyada baş verən inqilabların çoxunda rəhbər daim insanları özünə cəlb etmək üçün cazibədar şeylər söyləyər, yalançı və olmayacaq vədlər verərək xalqdan istifadə edər, xalqı aldatmağa çalışar, həqiqi hədəflərini saxlayar, inqilabı təhlükəyə aparən çətinlikləri gizləməyə çalışar.

Amma həz. Hüseyn (r.a) bunlardan heç birini etmədi. Heç kimi aldatmadı. Bəlkə daha işin başındaykən hədəfini bu yolda şəhid ola biləcəklərini, fəda olmaları lazım olduğunu və bu yolda özlərini gözləyən bütün təhlükələri bir-bir açıqladı.

Məkkədən çıxmaq istəyərkən irad etdiyi bir xütbəsində belə buyurdu:

"Həmd Allaha məxsusdur. O, nə istəsə olar. Güc və qüdrət yalnız Ondandır. Allahın rəhməti Rəsuluna olsun. Boyunbağı qızların boyununu çəkdiyi (onda əsər buraxdığı) kimi, ölüm də insan oğlunun üzərinə yazılıb çəkilmişdir. Yaqubun Yusifi görməyi arzu etdiyi kimi, mən də atalarımı görməyi arzu edirəm. Məni öldürmək üçün bir mərasim hazırlanmışdır. Belə ki, o kimsəsiz çöllərin yırtıcı qurd və heyvanlarınının (Kufə ordusunun) Nəvavis və Kərbəla arasındakı bir yerdə mənim üzvlərimi parçaladıqlarını görürəm. Allahın qəza qələmiylə yazılmış olan belə bir gündən qurtuluş yoxdur. Allahın razı olduğu şeyə biz Əhl-i Beyt də razıyıq. Onun bəla və imtahanı qarşısında səbr və istiqamət göstəririk.

O, səbr edənlərin savabını bizə (bolluqla) verəcək. Rəsulullahın (s.a.v) bədəninin parçası olan övladları ondan heç bir zaman ayrı düşməyəcəklər. Cənnətdə də onun yanında olacaqlar. Çünki onlar Peyğəmbərin (s.a.v) məmnuniyyəti və gözünün işıqlığına səbəb olub vədəsi də onların vasitəsiylə reallaşdırma tapacaq. Bizim uğrumuzda canından keçən və Allaha çatmaq

yolunda özünü fəda etməyə hazır olan kimsə, bizimlə birlikdə hərəkət etməlidir. Çünki mən sabah səhər erkəndən hərəkət edəcəyəm inşaallah." (5)

Ümumiyyətlə müharibə ərəfəsində insanlar baş verən inqilablarda insani yönləri, əxlaqi prinsiplər unudub, acıma, mərhəmət duyğulardan qafil olurlar. İstədikləri hədəflərə çatmaq üçün insani dəyərlərə belə əhəmiyyət verməyib, hər bir səfalətə qol qoyurlar. Amma İmam Hüseyn (r.a) heç bir vaxt belə etməmişdir. O, düşmənlərə belə rəhmət, mərhəmət, kərəm və mürüvvət ilə davranardı. Yenə də düşməninə doğru yola gəlməsi, İlahi əxlaqı mənimsəməsi üçün səy göstərirdi. Hətta savaş meydanında belə düşmənlə əlində olanı paylaşdı.

Tarixin də şahid olduğu kimi İmam Hüseyn (r.a) gənclərə yol ərəfəsində çoxlu miqdarda su götürmələrini əmr etdi. Onlar da İmam Hüseynin dediyini etdilər. Yol ərəfəsində Kufə rəhbəri İbn-i Ziyadın İmam Hüseyn və səhabələrini mühasirə etmək üçün göndərirdi min əsgərin komandiri olan Azad bəni Yezid-ir Riyahi ilə qarşılaşdılar. Onların çöldə susuz və ölüm təhlükəsiylə qarşı-qarşıya qaldıqlarını gördü. Həz. Hüseyn (r.a) ordusundakı gənclərə belə dedi: "Bunlara və atlarına su verin və onları su ilə doyuzdurun." Onlar da həz. Hüseynin (r.a) buyurduğunu yerinə yetirdilər. Onlara su verdilər. Böyük qabları suyla doldurub atların önünə qoydular. Atlar üç, dörd və ya beş dəfə içincə onlar qabı atların qarşısından götürür digər atların önünə qoyurdular. Beləcə atların hamısına su verdilər. Həz. Hüseyn (r.a) günorta istisində düşmənin susuz qalan komandirinə və onun atına da su verdi. Hətta İmam Hüseyn (r.a) bəzilərinə də şəxsən özü su verdi. Çünki O, çox mərhəmətli və kərəm sahibiydi. (6)

Halbuki İmam onları susuz qoyub, onların bu zəifliyindən istifadə edib onları yox edə bilərdi. Beləcə də onların şəridən xilas olmuş olardı.

Ümumiyyətlə liderlər döyüş ərəfəsində əsgərlərindən və dostlarından dərəcə və mövqeyi aşağı olanları unudar, daha çox yaxınlarına və böyük şəxsiyyətlərə əhəmiyyət verir, onlar arasında fərq qoyardılar. Amma İmam Hüseyn (r.a) tam əksinə döyüş əsnasında əsgərlərindən və dostlarından heç birini unutmamış, övladlarına yaxınlıq göstərdiyi kimi kölə və xidmətçilərinə də köməklik göstərmişdir.

Əbuzərəl-Qiffarinin köləsi olan "Cəvn bəni Havi" qara bir kölə idi. Bu kölə Mədinədən İraqa qədər İmam Hüseynin (r.a) yanında oldu. Döyüş başlayınca həz. Hüseyn (r.a) hüzuruna çıxaraq döyüşmək üçün icazə istədi.

İmam Hüseyin (r.a) ona belə buyurdu: "Sən məndən ötrü icazəlisən. Xəşbəxt olmaq üçün bizə tabe olmuşdun artıq bizi izləmə ayrıl və get."

Kölə belə dedi: "Ey Rəsulullahın övladı, rahat günlərdə evinizin nemətlərindən yedim. Amma çətinlikdə sizi necə köməksiz buraxa bilərəm. Allaha and olsun ki, mən, murdar qoxulu və aşağı soylu biriyəm. Rəngim də qaradır. Mənə Cənnəti qazanmağım üçün icazə ver ki, qoxum gözəlləşsin, soyum ucalsın, üzüm ağarsın. Allaha and olsun ki, bu qara qanım qanınızla qarışmadıqca əsla sizdən ayrılmayacağam."

Sonra döyüş meydanlarına qaçdı və düşmən ordusundan iyirmi beş adam öldürdükdən sonra şəhid oldu.

Həzrəti Hüseyin (r.a), onun başına gələrək belə buyurdu:

"Allahım onun üzünü ağart, qoxusunu gözəlləşdir, onu yaxşılarla həşr et. Məhəmməd və al-i Məhəmmədlə daha çox tanış et." (7)

Həzrəti Hüseyinin (r.a) qaynaqlarda adı naməlum olan səhabələrindən birinin Vazih adlı türk əsilli küləsi də düşmənlə qəhrəmanlar kimi döyüşdükdən sonra yerə yıxıldı. Hüseyini (r.a) köməyə çağırıldı. İmam (r.a) yanına gəldi və boyuna sarıldı. Son nəfəslərini böyük bir iftixarla yaşayan Vazih belə dedi: "Kim mənim kimi ola bilər. Rəsulullahın (s.a.v) övladı yanaqlarını yanaqlarıma söykəmiş." Sonra o da təmiz ruhunu Allaha təslim etdi." (8)

Həzrəti Hüseyin (r.a) İslamı müdafiə etmək üçün yanında şəhid olan Türk və ya Həbəşli külənin boyuna sarılır və yanaqlarını öz oğlu Əli Əkbərin (r.a.) yanaqlarına toxunduğu kimi onların da yanaqlarına toxundu. Hüseyin (r.a.), əsgərlərindən dərəcə baxımından ən kiçik olanına belə təvazökar davranır, sevimli oğuluna göstərdiyi mərhəmət və şəfqəti ona da göstərirdi.

Həz. Hüseyinin (r.a.) əxlaqi cəhətinin ən əhəmiyyətli yönündən biri, insanlığa nümunə ola biləcək başqa bir xüsusiyyəti, verdiyi sözün üstündə durması, əhdinə vəfa edərək insanların qəlbində əvəzi olmayan bir yer tutması olmuşdur. Belə ki, Zehhaq bəni Abdullah-il Məşriqi adında biri Hüseyinin yanına gələrək belə dedi. "Mən, sənin yanında döyüşən tək bir nəfər qaldığı müddətə döyüşəcəyəm. Amma bir kimsə qalmazsa mənim səndən ayrılmama icazə verəcəksən." dedi: İmam Hüseyin (r.a) "olar" dedi. Zehhak, Hüseyinin (r.a.) yandaşlarının, ordusunun və.s bir-bir öldürüldüyünü görüncə atını çadırlardan birində saxladı və piyada olaraq döyüşə girdi. Hüseyin (r.a.) tək qalınca da "Mən sözümdə durdum." dedi. Hüseyin (ə.s) də

ona belə dedi: "Bəli, sən artıq xilas ola bilərsən." O da atını çadırdan çıxardı, atına mindi və qaçdı. Beləcə canını qurtardı. (9)

İmam Hüseyin (r.a) insanların duyğularına hörmət göstərər, yaşından asılı olmayaraq hər kəsi axıra qədər eşidib, onların qəlbini qazanırdı. Əmir bəni Cünədət-il ənsari İmam Hüseyinin yanına çataraq düşmənlə döyüşmək üçün icazə istədi. Əmir hələ on bir yaşında olsada güclü və cəsur bir gənc idi. Atası da döyüş meydanında şəhid olmuşdu. İmam ona döyüşmək üçün icazə verməkdən çəkindi və belə dedi:

"Bu, atası ilk hücumda şəhid olan birinin uşağıdır. Anası bunun döyüşməsinə xoş görməyə bilər." Amma Əmir "Mənə (döyüşməmi) anam əmr etdi." cavabını verdi. İmam da beləcə ona icazə verdi və o, igidcə döyüşərək şəhid oldu...(9, s.316)

Həz. Hüseyinin (r.a) qiyamı yalnız zalım bir hökumətin əleyhinə başlatılan siyasi və əsgəri bir hərəkət deyildi. Eyni zamanda bu hərəkət Əməvi rejiminin təmsil etdiyi və xəlifələrinin sahibləndiyi bir çox çirkin və əxlaqsız əməllərinə qarşı edilən bir qiyamdı.

Amma təəssüflər olsun ki, Əməvi rejimin başında Yezid bəni Müaviyə kimi zalım, fasiq, əxlaqsız bir insan xalqa rəhbərlik edirdi. Həzrəti Hüseyin (r.a) onun haqqında belə buyurmuşdu:

"Mən Peyğəmbərin Əhl-i Beytindənəm Allah insanları idarə etməyi bizimlə başlatdı və bizimlə də bitirəcək. Amma Yezid şərab içən, faciə və günahsız insanları öldürən biridir. Mənim kimisi onun kimisinə biyət etməz."

"İslam ümməti Yezid kimi bir idarəçiyə qaldısa İslamla vidalaşmaq lazımdır." (10)

Həz. Hüseyinin (r.a) apardığı mübarizənin əxlaqi yönünü araşdıranlar onun ilahi qanun və səmavi düsturlara dayandığını görür.

İnsan ilahi əmrə, ilahi əxlaqa bağlı olmasa belə heç olmasa öz hürriyyətini, igidliyini qorumalı və insanlar arasında etibarlı olan qanun-qaydalara tabe olmalıdır.

Məhəmməd Füzuliyə görə Əhl-i Beyt və həzrəti Hüseyin mübarizəsini təməlində onların Allaha (c.c) və Rəsulullahə olan sevgisi durmaqdadır. Əgər belə olmasaydı Əməvi səltənətinə, Kufə zalımlarına qarşı məğrur dayanmaq mümkün olmazdı.

Füzuli Əhl-i Beytin bu haqlı mübarizəsində var gücü ilə dayanmalarını, belə demək mümkündürsə onları eşqə-həvəyə gətirən əsas amil Allahın elçisinin onlar haqqında dediyi övücü sözlər olduğu qənaətidədir.

Dahi mütəfəkkir peyğəmbərimizin Əhl-i Beytinə və Hüseyinə qarşı dediyi sözləri hər zaman xatırlatmış və onlara qarşı edilən zülmə biganə qalmamış və əhl-i Beytə qarşı olan öfkənin səbəbini yazdığı şerhlərlə soruşmuş:

Ey şəriət şərəfindən qafil,
Xələli-şər`ə dəmadəm mail.
Mustəfadan nə cəfa yetdi sənə,
Ol vəfapişə nə cövr etdi sənə
Ki, mükafatınə bidad etdin. (2, s.104)

Məclisinin, "Bihərul-ənvar" adlı əsərində həz. Peyğəmbərə belə bir hədis isnad edilir: "Kim mənim kimi yaşamaq, mənim kimi ölmək və Allahın (c.c) mənə vəd etdiyi Ədn cənnətinə girmək istəyirsə, məndən sonra Əli ibn-i Əbu Talibə (r.a) və onun soyundan olan varislərə tabe olsun, onları özünə imam və vəli etsin. Onlar mənim torpağımdan (və nurumdan) yaradılmış mənim ev əhlimdir. Ümmətimdən onlara düşmən olanları, fəzilət və üstünlüklərini inkar edənləri, qohumluq asılılığı onlar haqqında güdməyib, onların ziyarətindən üz çevirənləri, Allaha şikayət edərəm. And olsun Allaha ki, oğlum Hüseyin, məndən sonra öldürüləcək; Allah mənim şəfaətini onun qatillərinə nəşib etməsin." (11)

Ənəs bəni Həris Rəsulullahın (s.a.v) belə buyurduğunu nəql etmişdir: "Mənim bu oğlum Kərbəla deyilən yerdə öldürüləcək. Sizlərdən o zamana şahid olanlar, Hüseyinin köməyinə getsinlər." Bunun üzərinə hədisi rəvayət edən Ənəs, həz. Hüseyinin qiyam etdiyini eşidər-eşitməz həzrətin karvanına qatıldı və Əba Abdillahi-il Hüseyinlə birlikdə şahidlik mərtəbəsinə çatdı."(12)

Ömər bəni əbi Sələmə deyir ki, Ahzab surəsi 33-cü ayəti; «Ey Əhli-Beyt! Allah sizdən çirkinliyi (günahı) yox etmək və sizi tərtəmiz (pak) etmək istər!., Ümmü Sələmənin evində nazil oldu.

Füzuli xüsusilə, bu ayətə diqqətimizi çəkərək və təəssüflənərək Kərbəladə həz. Hüseyinin onları xəbərdarlıq etməsinə, Əhli-Beytin əxlaq nümunəsi, onlara tabe olanların pak olacağını xatırlatmasına baxmayaraq

düşmən ordusu Əhli-Beyti Kərbəla düzündə şəhid etdilər. Şair bunu belə təsvir edir:

Əhli-Beytin yad edüb hər ləhzə abi-didəsin,
Zayə olmaz əşk tökmək didəyi-xunbardan.
Bu müsibət əşkinün hər qətrəsinə ruzi-Həşr,
Əcrdir bin bəhri-rəhmət İzədi-Cabbardan. (2, s.77)

Füzuli də "Hədiqətüs-süəda" əsərində Əhli-Beyti tərifləyən ayət və hədislərin bu qədər açıq və dəqiq olduğuna toxunaraq Əhli-Beytə qılınc qaldıranları anlamadığını hayqıraraq onları qafil saymışdır. Onlara qılınc qaldıranın, onlara zülm edənin hər iki dünyada rahat olmayacağını bildirmiş, Kərbəlada tökülən nahaq qanların hesabının veriləcəyini təkrar-təkrar qeyd etmişdir:

Bərmurad olmaz şəhidi-Kərbəla qanın tökən,
Əhli-Beytün seyli-əşki-çəşmi-giryanın tökən. (2, s.85)

Son olaraq bu hədisə nəzər salarsaq onlara sülh olanla-olmayanın aqibətini daha yaxşı anlayırıq. Həzrəti Məhəmməd (s.a.v) həz. Əli, həz. Fatima, həz. Həsən və həz. Hüseyin üçün : “Mən bunlarla sülh olanlarla sülh olaram, vuruşanlarla da, vuruşaram!” buyurduğu rəvayət edirlər. (13)

ƏDƏBİYYAT

1. Füzuli. "Hadikatüs-süeda" (Giriş: hazırlayan: dr. Şeyma Güngör), Ankara ,1987
2. Füzuli. Əsərləri. Altı cildə. VI cild. s.19. Bakı, "Şərq-Qərb", 2005.
3. Füzuli. "Hadikatüs-süeda". Bakı, Gənclik. s.209.1993
4. Əbülfida-əlbidayə vənnihâyə c. 8, s. 150-151. M./Asım Köksal, İslam Tarixi həz. Hüseyin və Kərbəla faciəsi, Akçağ Yayınları: 20.
5. "Musir-ul Ehzan, İbn-i Numa, s.20, (Matbaat-ul Haydariyə-Nəcəf-ul Əşrəf nəşri)
6. Tarix-üt Təbəri, c.4, s.300-302; Əl-İrşad, şeyx Mufid, s.224 (Məktəbət-u Basirəti; Qum basqısı)
7. Əl-Vuhuf s.47 və Məqtəl-ul Avalim, s.91 (1295 Həcəriyə nəşri Matbaat-ul Hacc İbrahim-ət Təbrizi)
8. Əbsâr-ül Ayn, Səməvi, s.85 (Məktəbət-u Basirəti, Kum nəşri) və Məqtəl-ul Avalim, s.91
9. Tarix-i Təbəri, c.4, s.314.
10. Musir-ul Ahzan, s.38, el-Futuh, İbn-i A'səm, c.5 s.18, (1388 Dar-un Nudvət-il Cədidə, Beyrut.)
11. Bihar-ul Ənvar, c. 44, s. 257.
12. Əl-İsabə, c. 1, s. 68, Yenabiu'l Məvəddə, c. 3, s. 8 və 52, Əl-Bidayət-u vənnihayə, c. 8, s. 217.
13. Zəhəbl-Tarihul'islâm c. 3, e. 8/ M. Asım Köksal, İslam Tarixi həz. Hüseyin və Kərbəla Faciəsi, Akçağ Yayınları: 12.

РЕЗЮМЕ

В статье автор рассматривает моральные аспекты поэта М.Физули в поэме «Хадигатис-Сюада». Особое место уделяется художественному образу имама Гусейна. Анализируются отдельные стороны человеческих отношений в борьбе в области морали.

SUMMARY

This article says about Fuzuli's view to struggle for belief, moral sides of struggle in "Hadigatus-suada" In the article special importance has been given to moral sides of Huseyn's struggle which is mentioned in "Hadigatus-suada" and diferent episodes of moral, humane qualities of his struggle has been analysed.

Təqdim etdi: akademik V.M.Məmmədəliyev
Təvsiyyə etdi: AMEA-M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun
Elmi Şurası, Protkol No 11, tarix 3.11.2010